

letta, pilula, injekció, unguentum stb.) minősítésekhez szükséges eljárásokat.

A Gyógyszerkönyv általános elveit, szempontjait, általános vizsgálati metódusait az első kötetben így kiemelve gyűjtötte össze mind a gyógyszer-tári, mind a gyógyszergyári, ill. állami ellenőrző laboratóriumi vizsgálat viszonylatában.

A második kötetbe sorolta az egyes vegyi jellegű gyógyszer-alapanyagokról szóló cikkelyeket (monográfiákat), azok leírását és a szabványjellegű minőségi követelményeket

A III. kötet tartalmazza a növényi és állati eredetű drogokat, a galenusi gyógyszerkészítményeket, az ember-, nemkülönböztetve állatgyógyászati oltóanyagokat, valamint a kötszereket.

Az V. és VI. kiadású Gyógyszerkönyv első kötetit lapozgatva és a kettő között megjelent Addendum általános részét is figyelembe véve, két dolog azonnal szemünkbe ötlök. Az egyik az, hogy mennyire reális követelményeket állítanak fel *Schulek* évtizedes gyógyszer vizsgálati tapasztalatai azon a határmezsgyén, amelynek egyik oldalán az egészségügyi kívánalmak, a gyógyászati szempontok

jelentkeznek igényeikkel, a másik oldalon pedig a gyógyszergyártás technológiai, valamint kereskedelmi és külkereskedelmi szempontjai. A másik szembeeső jellemző vonása legújabb gyógyszerkönyveink általános részének, hogy a gyógyszerkönyvi vizsgálati metodika mennyire együtt halad a modern analitikai — köztük a műszeres analitikai — módszerek megjelenésével, ill. fejlődésével, amióta lehullott az a korlát, amely a vizsgálati módszereket a gyógyszer-tári laboratórium szűkös eszköz- és műszerfelszereltségéhez szabta.

Az elmondottakban megkíséreltem vázlatosan ismertetni *Schulek Elemér* helyét és szerepét a magyar gyógyszer-ellenőrzés, ill. a gyógyszer-ellenőrzés hagyományos törvénykönyvének, a Gyógyszerkönyvnek a szerkesztésében. *Schulek* munkássága önmagáért beszél; jelentőségét még csak azal kívánom külön is hangsúlyozni, hogy egybesett, ill. lehetővé tette gyógyszer-tári vonalon az államosított gyógyszer-tárak színvonalának biztosítását, gyógyszergyári vonalon pedig azt, hogy a magyar gyógyszer minőségi viszonylatban világmárka lett.

Gyógyszerészet 19. 260—265. 1975.

## Adatok a Pest-Budai Királyi Orvosegyesület alapításáról és XIX. századbeli működéséről

DR. KEMPLER KURT

*Abból az alkalomból, hogy a MOTESZ az 1837-ben alapított Budapesti Királyi Orvosegyesület jogutódjának tekinti magát, a szerző a nagy múltú — az 1825-ben alapított Magyar Tudományos Akadémia után a legrégebb hazai — tudományos egyesület néhány adatát ismerteti Alapszabályait V. Ferdinánd csak 1841-ben hagyta jóvá. Az alapszabályok szerint az egyesületnek nemcsak orvosdoktorok, hanem más doktori fokozattal rendelkezők is tagjai lehetnek. Ennek alapján választották meg Thán Károlyt tiszteleti taggá.*

*Az egyesületnek a korabeli gyógyszerészettel való kapcsolatát számos adat bizonyítja. Így foglalkoztak az osztrák, majd az 1871-ben kiadott I. Magyar Gyógyszerkönyv tervezetével is. Szoros kapcsolatban volt az egyesület a Budapesti Gyógyszerész Testülettel, mely évekig az egyesület helyiségeinek „albérlője” volt. A múlt század végén létesített saját székház életrhívására is némi segítséget a gyógyszerészek támogatása jelentett.*

*Az egyesület tudományos tevékenysége mellett szakmai-etikai és érdekvédelmi feladatokat is ellátott. Itt voltak tapasztalhatóak az orvosi szakosodás első konkrét jelei a századforduló táján, amikor a többnyire önálló ügyrenddel bíró szakosztályok — elsőként a gynecológusoké — sorra megalakultak*

\*

A Magyar Orvosi Társaságok és Egyesületek Szövetségének 1973. december 8-án megtartott közgyűlésén dr. Juhász Jenő professzor, a Szövet-

ség főtitkára bevezetőjében — többek között — hangsúlyozta: országos méretűvé vált történelmi múltunk kutatása, haladó hagyományaink ápolása. Ismertette a Magyar Orvostörténelmi Társaság korábbi javaslatát: a MOTESZ tekintse magát a Pest-budai (később Budapesti) Királyi Orvosegyesület történelmi és jogutódjának. E társaság főtitkára, dr. Antall József megerősítette e kezdeményezés történelmi és jogi indokoltágát és kifejtette, hogy a polgárosodás útjára lépett nemzetek között hazánk Európában is az elsők között volt, ahol orvostársaság alakult. A közgyűlés úgy határozott, hogy a továbbiakban az elnökség foglalkozzon a kérdéssel. A javaslatnak ugyanis ellenére is van; nevezetesen az, hogy a MOTESZ keretében működő társaságok felelnek meg a hajtani Orvosegyesületnek, nem pedig az e társaságok működését koordináló MOTESZ, mely adminisztratív szervezet. A Magyar Gyógyszerészeti Társaság a MOTESZ tagja, így hazánk több ezer gyógyszerésze ugyancsak érdekelt e határozat sorsában

### *Az Orvosegyesület alapítása*

A Budapesti Királyi Orvosegyesület a második legrégebb hazai tudományos egyesület az 1825-ben alapított Magyar Tudományos Akadémia után. Ez különösen akkor figyelemre méltó, ha tudjuk, hogy a reformkor idején a Tudományos Akadémia elsősorban irodalmi, nyelvészeti kérdésekkel foglalkozott. A tudományos célok mellett azonban gyakorlati, érdekvédelmi törekvések is vezették

azt a 16 gyakorló orvost, akik egyesületüket 1837 őszén létrehozták. Ennek megfelelően az egyesület első neve: „Pesti Gyakorló Orvosok Egyesülete” 1843-ig egyetemi tanár nem is volt tagjai között *Gortvay* [1] szerint az egyesület alapítása — részben — kísérlet volt, azzal a céllal, hogy az orvosi kart egyetlen táborban egyesítse. Működése azonban eleinte e szempontból eredménytelennek minősült. *Hógyes Endre* szerint „... az a felfogás uralkodott, hogy az egyesület éppen az egyetemi tanárok ellen volt alapítva” [2]. Ez a szembenállás azonban néhány év múlva oldódott, mert már 1843-ban három egyetemi tanárt vettek fel a tagok sorába. Később a szakmai problémák megvitatása közelebb hozta egymáshoz az orvosokat.

E kérdés megítélésakor figyelembe kell vennünk azt aényt, hogy 1897-ig, az Országos Orvosszövetség megalakulásáig az Orvosegyesület volt az egyetlen orvosrendi fórum. Ezt a fórumot maguk az orvosok is igényelték, hiszen szakmai és érdekvédelmi törekvéseik többnyire egybeestek. Saját helyzetük megjavítását is jelentette pl. az, hogy a járási-orvosi állások ne legyenek sebész-mesterekkel betölthetők, mint az még a század második felében is általános volt [1]. Ez már csak azért is kényesebb helyzetet jelentett, mert az alacsonyabb képzettségűek feletteseivé váltak a magasabb képzettségű orvosoknak.

Az új egyesület 1837. október 14-én választotta meg első elnökét, *Szuhány Márton* (1792—1841) orvosdoktor személyében. November 4-én hangzott el az első tudományos előadás. Ezt *Eckstein Frigyes* tartotta „De morbis rheumaticis anno 1836/37 intra ambitum duarum harum urbium observatis” címen. Rövidesen (1841-től kezdve) magyar nyelven tartottak előadásokat [3].

#### *Az első alapszabály*

A hatóságokhoz felterjesztett alapszabály-tervezetre azonban az új egyesület évekig nem kapta meg a jóváhagyást. Csaknem öt éves szorgalmazás után, 1841. december 4-én írta azt alá V. Ferdinánd; e „legfelsőbb” engedélyt a Helytartótanács már csak a következő évben (1842-ben) továbbította. Az engedélykirat szerint az egyesület a „Regia Societas Medica Buda-Pestiensis” címet, valamint az orvosi hivatást jelképező pecsétet használhatta. Így került az egyesület pecsétjére Aesculap és Hygieia.

A jóváhagyott alapszabályokat az egyesület ki nyomtatta, ezenkívül az akkori egyetlen magyar nyelvű orvosi folyóirata, az Orvosi Tár is közölte [4]. Az igen részletes előírások közül említésre méltó, hogy az egyesület fő céljaul „... tulajdon és idegen tapasztalatoknak szó- vagy írásbeli viszonyos közlése által az orvosi és vele szorosabb kapcsolatban álló segédtudományok ...” művelését tűzte ki. „Másodlagos célja pedig abban áll, hogy általa a tagok között ügyfélség és barátságos egyetértés eszközöltessék” Az egyesület „... orvosi és egyéb segédtudományokban jártas férfiak társulata”. A rendes tagság számát 60 főben határozták meg. Az alapítás idején ez a szám nem volt kicsi, mert Pestén és Budán összesen mintegy 100

orvosdoktor és kb. ugyanannyi kisebb kvalifikációjú seborvos folytatott gyakorlatot. (Később, 1843-ban, már nem maximálták a taglétszámot.) Rendes tagként „orvos-, sebész- és vegytudorok” is beléphettek, de követelmény volt a fővárosi helyben lakás is [5].

#### *Az Orvosegyesület alapításának jelentősége*

A fővárosban megalakult új szervezet egyik pozitívuma volt, hogy vidéki egyesületalapításokra is mozgósított. Ezek többnyire már elnevezésükben is kifejezésre juttatták az egészségügy egységét: orvos-gyógyszerész egyesületeknek nevezték magukat. Külön ki kell emelni a borsod-miskolci szervezetet mint az országban az egyik legtevékenyebbet. Ezt 1847 február 8-án 17 orvos és gyógyszerész alapította.

Politikai szempontból a Pest-budai Orvosegyesület nem volt aktív, ezért a szabadságharc bukását követő katonai kormányzat idején, már 1850. január 26-án engedélyezték, hogy működését folytathassa. (Ebben szerepe volt annak is, hogy valamilyen szakvéleményező szerve minden kormányzatnak szüksége van.)

Az egyesületnek fontos szerepet szánt a haladó orvosi közvélemény pályájának elanyagiasodását féltő része. Az Orvosi Hetilap tárcáírója — feltehetően maga a felelős szerkesztő és laptulajdonos, *Markusovszky Lajos* — hosszas, kemény kifejezéseket is tartalmazó, e tárgyban írt fejtegetéseit a következő gondolattal zárta: „Ki az, ki kiűzendi a

vásárosokat az istenházából . . . nem teheti ezt a rendőrség, nem a hajdan mindenható orvosi kar, nem a közönség egészséges érzéke, itt a beteg közönségről lévén szó; ezt egyedül és kizárólag csak az *egyleti élet* (eredeti kiemelés) képes eszközölni. . . ”

„Az orvosi egyletek nem csupán kizárólag tudományos czállal bírnak; a mi helybeli egyletünknek, épp úgy, mint a többieknek, föladata az ismeretek ápolásán s a tapasztalat terjesztésén kívül hatni az egész testület magatartására . . . megakadályozni a kor ferdeségeit. . . fölébresztetni . . . a régi becsületességet, a régi tekintélyt. . . ” [6]

#### *Kapcsolat a gyógyszerészettel*

Az egyesületnek a korabeli gyógyszerészettel való kapcsolatát több adat bizonyítja. Az üléseken gyakran mutattak be újabb gyógyszereket, gyógynövényeket; egy alkalommal még ricinusmagvakat is köröztettek a tagok között [7]. 1852. április 8-án gyógyszerészek bevonásával készítettek emlékiratot az osztrák gyógyszerkönyvvel kapcsolatban, mivel e kérdéssel a megelőző üléseken ismétlenül foglalkoztak [8]. 1867. június 3-án a gyakrabban használatos, de a gyógyszerkönyvbe fel nem vett újabb gyógyszerek összeírására kérte fel a kormány az egyesületet, amely e célból megalakította . . . gyógyszerügyi árszabályt revideáló bizottságát”. Általánosságban is megállapítható, hogy az Országos Közegészségi Tanács 1868. évi megalapítása előtt ennek szerepét közegészségügyi kérdésekben adott véleményadásaival jórészt az egyesület töltötte be. 1864-ben pl. hivatalos felszólításra a pesti vízvezeték létesítése ügyében dolgozott ki az egyesület részletes szakvéleményt, de a már megalakult OKT is támaszkodott az egyesület véleményére. Az 1870. január 8-i ülésen pl. felolvasták az OKT-nek az egyesülethez intézett levelét, amelyben néhány újabb gyógyszernek a készülő gyógyszerkönyvbe való felvétele ügyében kérték az egyesület állásfoglalását. E kérdés tanulmányozására egy héttel későbbre rendkívüli ülést hívtak össze.

Szoros kapcsolatban volt az egyesület a fővárosi gyógyszerészekkel más vonatkozásban is. Az Orvosi egyesületnek ugyanis sokáig nem volt önálló székháza. Az 1837. évi megalakuló gyűlést *Mokossy* orvosdoktor, az egyik alapító tag lakásán tartották; utóbb e lakásnak két különálló szobáját bérelték. A taglétszám azonban fokozatosan növekedett: 1840-től 1850-ig 50, majd a következő évtizedben már 64 új tag lépett be. Az előadások számára és az egyre bővülő könyvtár működtetéséhez nem könnyen találtak alkalmas helyiséget. Szükségmegoldásként pl. a könyvtárat egy időben a Nemzeti Múzeum őrizte. Így azután nagy segítséget jelentett az, hogy *Henszlmann Imre* felszólította az egyesületet: nyilatkozzék arról, nem kíván-e az Akadémia építendő „bérpalotájába” beköltözni? A döntést attól tették függővé, hogy „megkérdezik a helyiséget már ekkor használó s ezért az egyesületnek évi bért fizető Budapesti Gyógyszerész Testületet is, mennyivel járulna hozzá a tervbe vett újabb szállás természetesen nagyobb bérösszegéhez”. A pozitív válasz után négy évvel, 1864. szeptember 29-én a Magyar Tudományos Akadémia épületének II. emeleti, Dunára néző sarokhelyiségébe költözhetett az egyesület évi 800 forint bérösszeg ellenében, melyből a gyógyszerészek testülete 200 forintot magára vállalt. A korabeli Orvosi Hetilap elragadtatással írta az új helyiségről: „A kilátás az olvasószobából a gyönyörű folyóra, Buda fővárosára s a leáldozó napra oly elragadtatóan szép, hogy az elnöki

csengettyút csak vontatva követjük”. Ennek ellenére ismét költöztek. Az 1871-ben bérelt új helyiségek évi bére 1850 forint volt, ebből 600 forintot vállaltak a gyógyszerészek. A nyolcvanas évek végén már elérhető közelségbe került a saját székház terve. Megnövekedett a taglétszám is. 1861-től 1870-ig 88, 1871-től 1880-ig 158, a következő évtizedben pedig már 202 új tagot vettek fel. A székházat először saját építkezéssel kívánták megvalósítani a főváros által felajánlott ingyen telken, később azonban a telek 15 000 forintos értékét pénzbeli támogatásként megszerezve, a Szentkirályi utca 21 számú ház megvétele mellett döntöttek. E határozat előtt a gyógyszerészek kötelezték magukat arra, hogy házvétel esetén az új épületben legalább 3 évig mint bérlők megmaradnak; számukra a földszinti kaputól balra eső egyik volt lakást biztosították.

A XIX. sz. végére ez a székház is szűknek bizonyult. Ekkor már annyira megerősödött az egyesület, hogy a szükséges átalakítást le tudta bonyolítani. 1911-re elkészült a kibővített székház, benne az új, nagy befogadóképességű előadóterem. Az idők jele, hogy az első előadást *Bókai Árpád* „Újabb nézőpontok a farmakológiában” címen tartotta meg. (Megjegyzem, hogy az épület ma is a közegészségügyet szolgálja és otthont biztosít az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központnak.)

Az Orvosegyesület előadói üléseinek a gyógyszerészettel kapcsolatos témái közül az *I. táblázatban* összesítettem azokat az adatokat, amelyek valamilyen szempontból különösebb érdeklődésre tarthatnak számot. Amint ez — a teljesség igényével korántsem fellépő — táblázatból megállapítható, a vizsgált kb. négy évtized során az első időkben lényegesen több ülésen foglalkoztak a gyógyszerrel kapcsolatos kérdésekkel, mint a későbbiekben. Ebben bizonyára szerepe volt annak, hogy az új gyógyszerek száma a század utolsó negyedében ugrásszerűen megnövekedett. Ugyanakkor e készítményeket a gyártó cégek minden erre alkalmas — sőt mai szemmel nézve alkalmatlan — módon is intenzíven propagálták; lényegesen nagyobb eredményt váruva pl. a hírdetésektől, mint egy-egy előadástól.

#### *Alapszabályok a XIX. század végén*

Az alapszabályok későbbi módosításakor sem írták elő a tagsági feltétel előfeltételeként az orvosi diplomát. Így 1880. április 7-én a Belügyminisztérium által 15 694 sz. alatt jóváhagyott, 34. §-ból álló alapszabályok 4. §-ában változatlanul az eredeti „orvos-, sebész- vagy vegytudorok” képesítés szerepel a tagság feltételeként; olyan személyeké, „ . . . kik erélyes tudományos működés, valamint feddhetetlen magaviseletük által kitűnnek. . . ” és „ . . . hathatós közreműködésük által az egyesület célját előmozdítani ígérnek” [9]. Annak megállapítása, hogy hány nem orvosi doktorátussal bíró személy volt tagja az egyesületnek, azért is látszik megvalósíthatatlannak, mert a „házi szabályok” 13. pontja szerint „ . . . az egylet jegyzőkönyveiben a tag nevéhez semmi cím sem csatoltatik” [10].

A nem orvosi, hanem más doktori fokozattal rendelkezők tagságára nézve jellemző adat, hogy amikor 1905. január 7-én lelkesen ünnepelték *Than Károlyt*, akit 1861-ben választottak rendes és 1904-ben tiszteleti taggá [11], *Bókai Árpád*, akkori elnök ezeket mondotta: „Magunkat akartuk meg-

I. táblázat

Az Orvosegylet fontosabb, gyógyszerészettel kapcsolatos tárgyú előadói (1838—1878)

Évszám	Előadó	Az előadás tárgya
1838	Wagner János	A kéklénysav
1839	Wagner Dániel	Cortex augustuea
1840—41	Wagner János	Caps. gelat. de Moëll
1842	Wagner Dániel	Chinahéj vizsgálata
1842—43	Wagner János	A jód hatása
	Wagner Dániel	Párizsi gyógyszereknek „bevévési e kényelmes” alakjáról
1843—44	Wagner Dániel	Pokolkó „fába öntött plajbász” alakjáról
1844—45	Flór Ferenc	A ruggyanta gyógyhatásáról
1846—47	Plósz Lajos	A dohánykivonat gyógyereje
	Rósenfeld József	A kénégeny (éter) hatásáról (önmagán)
1850—51	Wachtel Dávid (és mások is)	Mennyel gyógyult gyomorgörcs
	Wagner János	Guttapeicha-olvadék alkalmazása ragtapasz helyett
1852—53	Bene Ferenc	Kusso-levél szalaggiliszta ellen
1854—55	Wagner Dániel	Több új gyógyszerkészítmény bemutatása
1861—62	Herman Adolf	Bőr alá fecskendezett gyógyszerek
	Tóth N. János	Folyékony gyógyszerek permetezése
	Tóth N. János	Fischer-féle új gyógyszer porlasztás
1864—65	ifj. Wagner Dániel	Új gyógyszerekről
1867—68	Schwimmer Endre	Karbolsav bőrfarkas ellen
1868—69	Kollei Gyula	Berger Antal pinkaföldi gyáros kátrány- és gyantakészítményeiről
1871—72	Balogh Kálmán	Conduango hatása
	Kétli Károly	Indítvány egy központi tehénoltó-intézet szervezésére
1874	Balogh Kálmán	A dinitronaphtol-kálium és -calcium hatásáról
1875	Kriszhaber Simon	A tizedes orvosi súlyrendszeréről
1876	Balogh Kálmán	Külsőleg alkalmazott higanyos szerek
	Torday Ferenc	Szalicilsav gyógyhatása
1878	Jármay László	A „corrosiv és chlornatium” kettős vegyületének bőr alatti alkalmazása az idegrendszer bántalmainál
	Vidor Zsigmond	Eserin és atropin alkalmazása a szemészetben

Forrás: A Budapesti kir. Orvosegylet 1880-i Évkönyve.

tisztelni, midőn tiszteletbeli tagjaink sorába választottuk”.

Az alapszabálynak a „férfiak” szóval előírt követelményét csak a századfordulón változtatták

meg, elég viharos körülmények között. 1898. november 19-én tárgyalta az egyesület azt az előterjesztést, hogy miután a nők előtt megnyílt az egyetem kapuja, tagként orvosnők is legyenek

felvehető. A pártolók mellett heves ellenzők is kifejtették véleményüket „A nőemancipáció zászlajának, amit csak operettzászlónak lehet nevezni, az egyesület ne adjon tudományos presztízszt!” Végül is győzött a haladó felfogás, és 91 igen szavazattal 35 nem ellenében megszavazták a nők felvételét

#### *Az egyesület etikai és érdekvédelmi tevékenysége*

A tudományos célokon kívül foglalkozott az egyesület etikai és érdekvédelmi kérdésekkel is. Pl 1845-ben felirattal fordult a Helytartótanács-hoz a hírlapokban megjelenő orvosi reklámok és hályanyilatkozatok ügyében, „... mivel az orvosi rend aljasodására nem csekély befolyást eszközölnék a hírlapi kiáltások, s a csuda gyógyításokért mondott nyilvános köszönetek, melyek nem ritkán más orvosok kisebbitésével vannak összekötve” [12]. 1868-ban rendkívüli üléseken „a jövendő helyes és igazságos megszabása érdekében az orvosokra nézve leendő megállapodás fölötti tanácskozássra” küldtek ki bizottságot. 1872-ben az orvosi díj időszerű módosításának kérdéseit tárgyalták. Ez év novemberében az egyesületnek éles vitája támadt a budai tanáccsal [13]. November 17-én ugyanis, a kolerajárvány idején, a helyettes budai polgármester körlevelet intézett a budai gyakorló orvosokhoz: „Megilletődéssel tapasztaltatott, hogy bizonyos orvos urak ha éjjel beteghez hívatnak, mindennemű kifogások által a náluk jelentkezőket elutasítani igyekeznek”. A körirat fenyegetéssel zárul: „Bizton elvárom, hogy miszerint ezen figyelmeztetéssel a cél elérve leend és kényszereszközök alkalmazásának szüksége nem álland be”. Az egyesület tiltakozott, ezt azonban visszautasították. A december 21-i ülésen az egyesület ki is fejtette, hogy „... nem ismerheti el a budai tanács jogát arra nézve, hogy az egyület rendre utasítsa”. Ha az eljárás kifejezőmódját el is ítélnék, az egyesület álláspontjának lényege ma már erősen túlhaladott. A hírlapokban is ismertett felfogása szerint ugyanis „... járvány idejében a hatóságnak elegendő díjazott orvosokról kötelessége mindenek előtt gondoskodni, nem pedig a magánorvosokat kényszer fenyegetés mellett rendkívüli, egyéb polgárokra nem háramló terhekkel illetni”.

1871—72-ben az orvosi díjszabály megállapításával foglalkozott az egyesület. A kidolgozott javaslatok tételeit az Orvosi Hetilap 1872. évi 115. és 152. számai részletesen közlik. Érdemes megemlíteni, hogy 1880-ban az egyesület céljai között szerepelt az alábbi megfogalmazás: „Az orvosok társadalmi állásának, közös jogainak megvédése. Érdekharcz, mely önvédelemre, közös érdekük megvédésére...” vezette a gyakorló orvosokat [14].

#### *A szakosodás elősegítése*

Említésre méltó, hogy az orvosi szakosodás zászlóvivője is az egyesület volt. Az ehhez szükséges feltételek a millenium idejére értek meg. E mozgalmat eredetileg a ginekológusok indították el. Mint első szakosztály, ez alakult meg 1896. január 7-én. Még abban a hónapban létrejött az elme- és

idegkórtani, április 15-én pedig a „stomatologikus” szakosztály. Három évvel később az otológiai, 1900-ban a dermatológiai és urológiai, 1902-ben pedig a sebészeti szakosztály alakult meg. A szakosztályok általában külön ügyrendet is kialakítottak.

Ezzel bezárult a kör: az 1872-ben nagy vívmányként kialakított új tanulmányi rend, a *medicus universalis* rendszerének bevezetése és a sebészeti tanfolyamok felszámolása [15] óta eltelt három évtized bebizonyította, hogy a szakosodás újra szükségessé vált.

(Pest megyei Tanács Gyógyiszerügyi Központja,  
1145 Budapest, Uzsoki u. 36/a)

Érkezett: 1973. XII. 23.

#### IRODALOM

1. *Gortvay Gy.* Az újabkori magyar orvosi művelődés és egészségügy története. Budapest (1953).
2. Akadémiai Emlékbeszédek. Budapest (1890).
3. *Gortvay Gy.* i. m. 90. old. — 4. Orvosi Tár 3, 289—297 (1842).
5. A Budapesti Kir. Orvosegyesület Jubiláris Évkönyve 1837—1937. Budapest, M. T. I. Rt. Nyomdája. — 6. Orvosi Hetilap 7, 19—20 (1863).
7. Orvosegyesület Jubiláris Évkönyve 114. old. — 8. Orvosegyesület Jubiláris Évkönyve 146. old. — 9. A Budapesti Kir. Orvosegyesület 1880-i Évkönyve. Összeállította *Réczey Imre* tr. együleti első titkár. Budapest (1880).
10. 1880-i Évkönyv. — 11. A Budapesti kir. Orvosegyesület 1906-i Évkönyve. — 12. Az Orvosegyesület Jubiláris Évkönyve 132. old. — 13. Az Orvosegyesület Jubiláris Évkönyve 174. old. — 14. 1880-i Évkönyv. — 15. *György T.* Az orvostudományi kar története. Budapest, 622—623 (1936).

Г-р К. Кемплер: Данные об основании Пешт-Будайского Королевского Врачебного Общества и о его деятельности в 19-ом веке

На съезде МОТЕС (Союз Венгерских Медицинских Обществ) в декабре 1973 года с нескольких сторон выдвинули предложение, чтобы Союз Венгерских Медицинских Обществ считал себя правопреемником Пешт-Будайского Королевского Врачебного Общества.

Хотя съезд не принял окончательного решения по данному вопросу, в судьбе этого решения заинтересованы и несколько тысяч фармацевтов Венгрии — как члены МОТЕС-а. Поэтому является актуальным изложение автором некоторых данных об основании Врачебного Общества в 1837 году и о его деятельности в XIX веке. Дата основания заслуживает особого внимания если учесть, что Врачебное Общество было вторым самым старым венгерским научным обществом, после Венгерской Академии Наук основанной в 1825 году.

После изложения обстоятельств основания автор цитирует разделы устава, которые в то время дали возможность, что кроме ученых врачей, другие лица приобретшие звание доктора — так доктора-фармацевты — могли быть членами общества. С фармацевтикой общество имело и другие связи — в различных отношениях — эти также описываются автором.

Хотя врачебное общество было основано в первую очередь для способствования профессиональным и научным целям, оно занималось и вопросами этики и защиты интересов членов общества. Этой работой также занимается настоящее сообщество.

Dr. K. Kempler: On the foundation and activities of the Royal Medical Association in the 19th Century

At the General Assembly of the Union of Hungarian Medical Societies and Associations (MOTESZ) in November, 1973, a suggestion was made to acknowledge the Royal Medical Association as its precursor. However, the assembly did not accept any resolution on the matter, the author felt worth while to summarise the events and the historical conditions among which the RMA

was founded in 1837, as the second scientific organization after the foundation of the Hungarian Academy of Sciences in 1825. Some articles of the original statutes of the Association are related. It is emphasised, that already at that time it was possible to elect to membership not only Doctors of Medicine, but also pharmacists to whom the Doctor degree has been awarded by any Faculty. In addition to purely scientific problems, the activities of the RMA were extended to ethical problems of the profession and safeguarding of the interests of the members of the Association.

Dr. K. Kempler: *Beiträge zur Gründung und Tätigkeit der Königlich-Ärztgesellschaft in Pest-Buda während des 19. Jahrhunderts.*

Anhand einer Diskussion über die Beurteilung der ehemaligen Kgl. Ärztgesellschaft als der Rechtsvor-

gänger der heutigen Vereinigung der ungarischen medizinischen Gesellschaften und Vereinen (MOTESZ), die Anlass der Generalversammlung der MOTESZ in Dezember 1973 stattgefunden hatte, analysiert Verfasser die Geschichte der Gründung in 1837 und die Tätigkeit jener medizinischen Gesellschaft, die nach der Gründung der ungarischen Akademie der Wissenschaften in 1925 als die zweite wissenschaftliche Gesellschaft in Ungarn ins Leben gerufen wurde. Die Statuten der Kgl. Ärztgesellschaft erlaubten den Beitritt, neben Doktoren der Medizin, auch Doktoren anderer Wissenschaften, einschliesslich von Apothekern mit einem Doktorat. Die Kgl. Ärztgesellschaft beschäftigte sich hauptsächlich mit wissenschaftlichen Tätigkeiten, doch wurden auch beruflich-ethische und interessenvertretungs-Tätigkeiten entfaltet. Verfasser berichtet über beide Tätigkeitskreise.

## Levél a szerkesztőséghez

Hozzászólás dr. Csajtai Miklós dolgozatához

Tisztelt Szerkesztőség!

Nagy érdeklődéssel olvastam a Gyógyszerészet ez évi 2. számában megjelent dr. Csajtai Miklós „Krizarobinszerű anyag előállítása hazai természetből származó Rheum- és Rumex-fajok gyökértörzséből” című közleményét. Engedjék meg, hogy ez alkalomból felhívjam a Szerző figyelmét a kérdés egy érdekes magyar kémia-történeti vonatkozására. Nevezetesen arra, hogy maga Than Károly foglalkozott a krizofánsavnak egy Rumex-fajtából való előállításával.

*Szabadváry Ferenc* Than Károly című életrajzában (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972.) 70. oldalán azt írja, hogy „A Rumex abstusifoliumból szeparálta a ru-

micin nevű vegyületet, melyről bebizonyította, hogy azonos a Rochleder és munkatársa által korábban más növényi anyagból szeparált krizofánsavval”. A közlemény egyike Than Károly kevés számú szerves kémiai publikációjának. Eredeti címe és közlési helye szintén *Szabadváry* szerint: „Über das Rumicin — Sitzungsberichte, Wien, Akad. Mat. Nat. Class. 31, 26 (1858).

1975. IV. 20.

Benkő Ferenc

gyógyszerész

4130 Derecske

16/35 sz. Than Károly gyógyszeriar

### AZ ELHÍZÁSRÓL

Ref.: Orv. Hetil. 114, 1752—1753 (1973).

Az elhízott emberek mortalitása túltápláltságukkal párhuzamosan növekedik. Az elhízás különböző betegségek keletkezését is elősegíti. A kóros elhízás már messze túlhaladta az esztétikai hiba fogalomkörét, amit gyümölcsnapokkal és gőzfürdővel lehet ellensúlyozni.

Ma korszerű izotópmódszerekkel és zsírszövet-biopsziával már pontosan meg lehet határozni a zsírszövet celluláris összetételét, az egyes sejtek fajtáját és arányát. Az elhízásnak eszerint két alapformája van: a zsírsejt-hipertrofiás és a zsírsejt-hiperpláziás típus. Az előbbi morfológiailag a zsírsejtek nagyobbodása, az utóbbit a zsírsejtek megszaporodása jellemzi. A zsírsejt-hipertrofia valószínűleg endogén hiperinzulinémia következménye; felnőttkorban keletkezik és enyhe fogyókúrára a betegek jól reagálnak. A zsírsejt-hiperpláziás elhízás többnyire már gyermekkorban keletkezik és kevésbé reagál a fogyókúrára. Itt valószínűleg a kalória felvétel regulációjának primer zavaráról van szó.

1969-ben Angliában tömegkísérleteket végeztek. Ennek eredményeként megállapították, hogy az alapelv változatlanul az étrend szénhidrát-tartalmának fokozatos csökkentése, bő fehérje- és mérsékelt zsírbevitel mellett.

A fogyókúra hatása bonyolult és sokirátú. A testsúly csökkenésével párhuzamosan csökken a trigliceridémia is. Így az ételmezéstudomány megfelelő fejezetei is revízióra szorulnak. Az elhízott egyéneket fehérjét és zsírt tartalmazó, de szénhidrátban szegény étrenden kell tartani (82).

Nagy Bálintné

### A PERHANGYASAV (PHS) MIKROBIOLÓGIAI ELLENŐRZÉSE ÉS ALKALMAZÁSA A SEBÉSZETBEN ÉS STERILIZÁCIÓBEN

Vázlat I. Orv. Hetil. 114, 1981—1986 (1973)

*Zhárnyuk* és *Melekhov* a hangyasav és hidrogénperoxid keverékét, a PHS-t tanulmányozták mint sporocid hatású fertőtlenítőszert. A szovjet szerzők előíratait a szerző módosította. Egy liter PHS-oldat elkészítésére 20 ml hidrogénperoxidot és 10 ml hangyasavat használt. Ezt az elegyet hideg folyóvízben hűtötte, majd csapvízzel 1000 ml-re egészítette ki. Az oldatot felhasználásig hűtőszekrényben tartotta. A PHS-oldat hatása az eddig ismert sporocid szerek közül a leggyorsabb. A közlemény részletesen tárgyalja a PHS mikrobiológiai ellenőrző vizsgálatát is. Kezet, bőrt 1—2 perc, a patogén kósztridiumokkal fertőzött sebvarró fonalat (selyemszálakat) 5 perc, a fertőzött cat gut-öt 30 perc alatt sterilizálja. A bőrt naponta több órai használat esetén sem károsítja. Jól használható a fogászati, a nőgyógyászati rendelőkben és szűrővizsgálathoz (86).

Bisztránszkyiné

### 12 MILLIÁRDNÁL MEGÁLL AZ EMBERISÉG SZAPORODÁSA

Ref. Öst. Ap.-Ztg. 29 (6), 114 (1975)

Az Egyesült Nemzetek statisztikusai kiszámították, hogy a 2000. évben 6,5 milliárd ember fogja benépesíteni a földet. Száz év alatt, tehát 2100-ig ez a szám megkétszereződik, de a XXI. század vége felé a születési és a halálozási számok ismét egyensúlyba kerülnek. Annak ellenére, hogy az átlagos életkor 76 évre növekszik, a világ összlakosságának száma nem fogja meghaladni a 12,3 milliárdot (109).

R. B.